

دائرة مخصوصه

در سعادتده بابت عالی جوار بنده

محل اداره :

مشرط القلم

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار جديده مع المنوئيه قبول اور انورد

درج ايندله بن آثار اعاده اور انواز

ديده، فلسفه، علوم، حقوق، ادبيات، سياست، و بالخاصه كرك سياسى و كرك اجتماعى و مدنى احوال و شئونه اهمه و در بحث ايدر و هفته ده بر نشر اراينو.

آبونه بدلى

صاحب و مؤسسلرى :

در سعادتده نسخه سى ۵۰ پاره در

ابوالعلا زين العابدين - ح . اشرف اديب

سنه لکى التى آيلنى

تاريخ تأسيسى

۱۰ تموز ۳۲۴

قبرله دن مقوا بورو ايله كوندريلىر سه سنوى

۲۰ غروش فضله آلنير

ممالك عثمانيه ايچون	۸۰	۴۰	غروش
روسيه	»	۳۰۵	روبله
سائر ممالك اجنبيه	»	۹	فرائق

عدد : ۷۰

۲۴ ذى الحجه ۳۲۷ پنجشنبه ۲۴ كانون اول ۳۲۵

اوچنجى جله

اجتهاده دائر

- مابعد -

سجایا وطبیعت مشترکتی خصوصندہ الہ زیادہ رولنی ایفا ایدن اتحاد دم ومقارنت عرقہ دن صوکرہ مناسبات علمیہ ومخادنت مدنیہ کلیر . عرق ودم ، ابنای بشری ، سنجہ وطبیعت واخلاق اساسیہ جہ عظیم کتلہ لردہ جمع ایلر . علم ومدنیت دہ عینیلہ بو خدمتی کوریر ، فقط برنجیسی طبیعی ، غیر اختیاری اوله رق تأثیرینی اجرا ایدر . ایکنجیسی ایسہ صنعی واختیاری اوله رق او عظیم وظیفہ یی ایفا ایلر . فقط شو مؤثر سیال ایکیسندہ یوقارودن آشاغیہ طوغرو آقار : ابا واجداددن ، اولاد واحفاده . معلمین واساتذہ دن طلبہ وشا کردانہ کلیر .

بناء علیہ ، برانسان ہرنہ قدر ، سربست فکری ایسہ دہ محیط قومیسندن آیریلہ مدینی کبی ، برشا کردہ بتون حریت افکارینہ رغماً استاذینت ، خواجہ سنک چیزدیکی دائرہ دن خارجه پک آز نفوذ ایدہ بیلیر . اشته بو قانون ، ابو حنیفہ حضرتلرینک اصحابندہ دخی تأثیراتی اجرا ایتکدن کیرو قالمدی . اصحاب ، اول حضرتہ پک زیادہ اتباع ایدیورلردی . اصول اجتہادینی ، بتون قواعد استخراجیہ سنی قبول ایلشردی . ابو حنیفہ حضرتلرینک اصحابی میانندہ یکی بر اصول اجتہاد مشہود اولماز . بو ، تلقی ایدلدیکی اوزرہ دوام ایدر . آرتق یکی بر تجلیاتہ مظهر اولہ ماز .

بونکله برابر شو اتباع کرامی هیچ بروقت درکۂ تقلیدہ دوشمہ مشلر ؛ فکرلرنده ، اجتہادلرنده ہپ سربست قالمشردر . امامک بعض مجتہداتی قبول ایدہ مدکرینی علناً سویلدکری دہ کوریلیر . تتبعات وتدقیقاتلری اثناسندہ استاذلرندن تلقی ایلدکری اصول وقواعد فقہیہ دن عدم قبولی موجب اعتقادندہ بولوندقلری بعض وثائق الدہ ایدرلرسہ ، مخالفتدن دہ کیرو طورمازلردی . اشته بو صورتلہ ابو حنیفہ نک اصحابی بیندہ دخی بیکلر جہ مسائل فرعیہ مختلف فیہانک مرجعی اولق اوزرہ برچوق قواعد فقہیہ غیر متفق علیہا حصولہ کلدی .

ومع ذلك پک چوق قواعد فقہیہ ومسائل فرعیہ دہ اجتہادلری ، ابو حنیفہ رضی اللہ عنہک مذہبہ توافق ایلشدر . اشته بو صورتلر ، متفق علیہا اولوب نصوص مذہبیہ دن صاییلیر . متساخرین ایچون بیوک بر ساحۂ تتبع تشکیل ایلر .

ابویوسف یعقوب ، محمد بن حسن الشیبانی ، زفر بن ہذیل التمیمی ، حسن بن زیاد ، ابو عبدہ وکیع بن الجراح ، عبدہ بن المبارک ، داود بن نصیر الطائی ، حفص بن عیث النخعی ، محمد بن زکریا ، حماد بن ابی حنیفہ ، یوسف بن خالد السمعی ، حبان بن علی ، مندل بن علی ، قاسم بن معن بن عبدالرحمن بن عبدہ بن مسعود ، نوح بن ابی مریم . . . حضرتای ابو حنیفہ رضی اللہ عنہک مشاہیر اصحابنددر .

بونلردن ابویوسف (رحمہ) حکومتک بیوک قاضیسی وطلبہ واصحابنک

چوق اولماسیلہ ، محمد بن حسن (ر . ح .) ایسہ مؤلفات و آثارنک کثرتیلہ مذہب حنفینک اطراف واکنافہ انتشار ایتہسنہ پک زیادہ یاردہ ایتشدر .

* *

مجاز ملتب ففریسی

خلفای راشدین ، باخصوص عمر رضی اللہ عنہ عباداتہ - لایق اولدینی وجہلہ - محافظہ کار ایکن معاملاندہ ، سیاسیاندہ عقلہ ، رأیہ اجتہادہ بتون لازم اولان قوق اعطا ایتک خصوصندہ تردد بیورمازلردی . ذاتاً دین مبین اسلام بوکا مساعد ایدی . حضرت پیغمبردن آلدقلری تعلیمات عملیہ دخی بویولده وقوعہ کاشیدی . آنکچون شومسلکرنندہ هیچ قورقہ دن کمال جسارتلہ ایلہ رلہ یورلردی .

دور خلفا کجی . خلافت امارتہ انقلاب ایدہ رک شامہ نقل اولندی . مجازدہ اسکی قوت ، اسکی احتشام قالمادی . ذاتا انزوایہ میال اولان علما ، کندیلرینہ هیچ بر التفات ، هیچ بر نصرت اولمادیغنی کورونجہ بوسبتون دنیادن نفرت ایتدیلر . ذاتا رأس کاردہ بولنلر دینہ او قدر ملتفت کورونما مکله برابر دینی ، شرع مبینی - موفق اولدقلری مرتبہ - کندی منفعت شخصیہ لرینہ الت اتخاذ ایتکدن هیچ چکنمہ یورلردی . اسلامیتی هنوز قبول ایلش ویاخود تربیہ اسلامیہ ی حقیلہ کورماش یرلی اہالی رأس کاردہ بولسانلرک اطرافلرینی صارمش ؛ بولنلر جہالتک ، دیندہ مبالانسزلنک ایجاباتندن - فقط اسلامیتلہ هیچ بر وجہلہ مناسباتی بولنمیان - برطاقم رذالتلر اجرا ایدر ؛ امرانک ارزوی نفسانیلرینی انفاذ ایچون ہر درلو فنا لقدن کیری طورمازلردی . ذاتاً آنلرک شو حرکتلرینہ قارشو مقابلہ دہ بولنہ بیلہ جک هیچ بر قوت موجود دکلدی . علمانک سوزلرینی دیکلین وآنلرک رجا و نیازلرینہ حوالہ سمع واعتبار ایدن پک نادر ایدی . اطراف واکنافہ بولنان اہالی تربیہ اسلامیہ دن پک آز نصیبہ دار اولمشدی ؛ جاہل ایدی . الہ زیادہ خلیفہ لرک ، امیرلرک بول بول جائزہ لری آنلری بوسبتون اجرای شقاوتہ سوق ایدیورلردی . اشته کندیلرندن قوتک کتدیکنی کورن اہالی حجازیہ وعلماسی

آرتق بوندن بوسبتون اورکمش ؛ نہ یولده مقابلہ ایدہ جکلرینی بیلہ میورلردی . اورتالنی بدعتلر استیلا ایتش ؛ ایجابنہ کورہ بر حدیث اویدرمق دہ جائز کورولبورلردی . بو حال حجازیلرلی پک زیادہ متأثر ایتشیدی . محیط امرادہ ، اہالیہ بوسؤ احوال ترایدایتدجہ برعکس العمل صورتیلہ حجاز علماسی انزوالرینی ، دیندہ اولان تقدیرینی آرتدیر یورلردی . کوچک نقطہ لردہ ، جزئی مسئلہ لردہ بیلہ بیوک بر اہتمام ابراز ایدہ رک بوکا بتوک موجودیتلریلہ صارلیورلردی . ممکن مرتبہ ہر قول وفعللرینی وبتون معاملہ لرینی سنتہ ، آثارہ تطبیق ایتک استیورلردی . رأی واجتہاد ایلہ عمل ایتک جائز کورولمیورلردی . اجتہادہ آنجق شدتلی بر ضرورت اثناسندہ مساع وارا ایدی .

اشتہ بو صورتلہ آنلردہ نقلہ ، روایتہ پک زیادہ قوت ویریلیور ، بونک ایجاباتندن اوله رق تتبعات آثارہ پک زیادہ دقت ایدیورلردی ؛

آنکچون حجازده آثار وسنن خلی انتشار ایتدی . سعید بن المسیب ورفقاسی ، حضرت عمرک قضایاسنی ؛ ابن عمر ، ابن عباس ، زید بن ثابت ، ام المؤمنین عائشه حضرتانک بتون فتاوی و مجتهداتی حفظ ایشلردی .

بوصورتله پک چوق روایات و آثار طویلاندی . بونلرک اوزرنده دوشونولدی ، مطالعه یوریدیلدی .

سعید بن المسیب ، عرو بن الزبیر ، قاسم بن محمد ابن ابو بکر الصدیق ، عبدالله بن عتبة بن مسعود ، خارجه بن زید بن ثابت ، سلیمان بن یسار ، عبدالله بن عمر ، ابو بکر بن عمر بن حزم ، عبدالله بن عمر بن عثمان ، محمد بن عبدالله بن عمر ، محمد بن حنفیه نك ایکی اوغلی عبدالله و حسین ، جعفر بن محمد بن علی ، عبدالرحمن بن قاسم بن محمد بن ابو بکر ، محمد بن المنکدر ، محمد بن شهاب الزهری حضرتانی استاذلرندن وشیخلرندن اخذ ایلدکلری آثار وسنن و فتاوی و مجتهداتی ، کندی اجتهدلرینی خلف و شاگردلرینه نقل ایدر . بوصورتله حجاز مکتب فقهیسنک وبالخصوص احادیث وسننک نقل و روایاتی دها زیاده کسب قوت ایتدی . بالاخره احادیث وسننک جمع وتدوینی اثناسنده حجاز علماسنک پک زیاده یاردی کورلمشدر .

ذاتاً قبائل عربیه نك حفظه ، نقل وروایت اولان اعتنالی پک یوکسک اولمغله برابر پک قدیمدر . بو حال آنلر ایچون بر سجه ، بر طبیعت حکمنی آلمشیدی . آنلر ایچون ایشدکلری بر شیئی هان عینله حفظ و اوصورتله ده نقل ایدیورمک پک قولای کلیردی . اشته شو استعداد فطری و یاخود کسبیلری آثار وسننک اخلاقه نقلی خصوصنده پک زیاده ایشه یارادی .

حجاز مکتب فقهیسی ایچنده اجتهداجه شایان قید بر نقطه مشهود اولیور . اجتهد ، دور اصحابده نه ایدیه ، فقهای حجازیه میاننده دخی اوحالی محافظه ایتدی ؛ باشقه بر تجلییه ، باشقه بر ترقیه مظهر اوله مادی .

اجتهادی بولندی صفحه دن ، دیگر بر صفحه مترقیه اصعاد ایده بیلیمک ایچون بیوک بر جسارت لازم ایدی : حالوکه فقهای حجازیه ده اولیه بر جسارتله اجتهدای دها باشقه بر رنگه تبدیل ، یکی اصول وقواعد ربط ایدرک ترقیسنی تسهیل ایلک پک ده جائز کورلیوردی . چونکه بو ، رأی ایله بر شیئی ، اولجه عصر اصحابده موجود برحالی تبدیل دیمک اولیوردی ؛ علمای حجازیه نك طوطقلری اصول بوکا جواز ویرمه یوردی . دینه شریعتیه رأی قاریشدرمقدن پک زیاده قورقارلردی .

بر مسئله تحدت ایتدیکی وقت محفوظاتلری ایچندن آکا عائد بر اثر موجود اولوب ، اولمادیغنی آرارلردی . شاید صریح بر مرجع بوله مازلرسه آثارک اقتضای ، ایماآتیی ، اشاراتی تدقیق ایدرلر ؛ بولونورسه اووجهله مسئله حل ایدیلور ؛ یوق بوصورتله دخی بر مرجعه دسترس اوله مازلرسه آرتق مسئله یی باشقه بر طرزده حل ایتک ممکن اوله مادیغندن چار ناچار اجتهد بیوررلردی . ومع ذلك

حجاز مکتب فقهیسنده مجتهداته پک نادر تصادف اولور . مسائلك اکثریسی بر اثره : بالخاصه سننه مستند اولدینی کوریلر .

حجاز مکتب فقهیسنک بدایتندن تا شخصیت کسب ایتدیکی کونه قدر هپ یکنسق کیتدیکی کوریلر . اصول اجتهداجه ، اصول تخریججه بر تبدل مشهود اولمز . فقط روایات و آثار کیتدکجه هپ تکثر ایدر . چونکه آثاره ، سننه طوغرو توجیه اولنان احتیاج ، آنلری هپ برر برر میدان چیقارر ؛ هپ یواش یواش حجاز مکتب فقهیسنده جمع ایلردی . اشته بوجهتدن شو مکتب آثارجه اک زکیکن ، اک ثروتلی صاییلر .

عراق مکتب فقهیسی بو خصوصجه ، حجاز مکتبینه هیچ بر صورتله رقابت ایده مزیدی . عراقلیلر ، حجازلیلردن استفاده ایلرلردی . فقط عکسنک وقوعه کلدیکی بیلنمه یور . ذاتاً فقهای حجازیه کنیدیلرینک اسلافی ، حجازیلری مطلقاً باشقه لرینه ترجیح ایدرلردی . بالخاصه مدینه لیلر ، بومبارک بلده یی بر مرکز علمی طانیدقلرندن باشقه لرینه عطف اهمیت ایتزلردی . اشته بوصورتله حجاز مکتب فقهیسی صفوتی ، طرز متخذینی محافظه ایدیور ؛ تأثیرات خارجه دن متأثر اولیوردی .

بتون بونکله برابر شوایکی مکتب آراسنده اساس اعتباریله بیوک برفرقده مشهود اولماز . بتون اختلافات فرعیه نك آنجق ایکی ، اوچ اصله رجوع ایتدیکی آکلاشیلر . چونکه عراقلیلر بتون بتون حجازلیلره قارشو بیکانه قالمازلردی . بالخصوص اولجه عرض ایتش اولدینم وجهله ابو حنیفه حضرتلری علمای حجازیه نك اک بیوکلرندن تلمذ ایش واستماع ایتشدر . بونکله برابر بومکتبلر بر اثر تصنع اوله رق تعدد ایتش دکلدی . بلکه بعض ایجابات زمانیه دن اوله رق بالعموم علما وفقهاجه اقتدار علمیلری مسلم اصحاب کرامدن بعضلری عراق طرفلرینه کیتمش ، مشکاة نبوتدن بتون اصحابک بردن اخذ واقتباس ایلدکلری اساس اوزرینه بر مکتب فقهی تأسیس ایشلردی . یوقسه اساسده اولان بر اختلافدن طولانی آیریش دکلدیلر .

حجاز مکتب فقهیسنده مدینه منوره ، علماسنک کثرتی وتبعاتلرینک بارلاقلی ایله مکة مکرمه شعبه سنه فائق صاییله بیلیردی . فی الحقیقه مکده فقهای تابعیندن عطاء بن ابی رباح ، طاوس بن کيسان ، مجاهد بن جبر ، عکرمه ، عید بن عمیر ، عمرو بن دینار عبدالله بن ابی ملیکه ، عبدالرحمن ابن سابط حضرتانی علم فقهه پک چوق خدمتار ایتشلردر . فقهای مکة اکثریت اعتباریله ابن عباس وبعضاً ابوهریره ، عبدالله بن عمر حضرتانه استناد ایدرلر . ابن عباس حضرتلری اجتهداجه ، فکرجه ایچه سربست بولنیورلردیسه ده مذهبی مستعد اولدینی ترقیه مظهر اوله مادی . ذاتاً شوایکی شعبه آراسنده اساس اعتباریله کوستریله بیله چک قدر برفرق مشهود اولیوردی . وصوکره لری مدینه شعبه سی پارلادی : امام مالک حضرتلری یتشه رک موقع ریاست فقهی یی احراز ایلدی . اشته بوندن صوکره حجاز مکتب فقهیسی مسلکجه ، اصول اجتهداجه ، بروضیت مخصوصه آله رق بر شخصیت کسب ایتدی .

امام مالک رضی الله عنه حضرت تری کندیسی پک زیاده متقی ،
عقیف ، احوالجه ، سیرتجه ، تربیهجه طریقت اسلامافده ثابت قدم
ایدی . آنلرک هیچ بر ایشلرینه ، سوزلرینه بر نظر تنقید ایله
باقازدی . مذهب عالیاری مغربیاری واسطه سیله اندلس قطعه سنده
منتشر اولونجه سائر علوم و فنون ایله برابر خیلی تجلیاته مظهر
اولمشر .

« صوکی وار » قزالی حلیم ثابت

مِنَاقِبِ نَبِيِّهِ

— مابعد —

ارضعتہ لبانہا فسقتہا

وبنیہا البانہن الشاء

حلیمه او مولود سعیده مہسنک سودنی امرزدی ، بوسبب ایله
قویونلرده اکا و اوغللرینه سودلرینی ایچوردیلر . حلیمه سعیده اولادیلہ
قحط و غلا سنہ سنده آچلقدن هلاکه تقرب ایتیشلر ایکن محضا او
نوزاد مبارکی ارضاع ایلدیکنه مبنی قویونلرینک سودی کلہرک حلیمه
ایله اولادینه مبدولاً سوت ویردیلر .

بیانہ اعراب و لغات

[ارضعتہ] جملہ سی [آتہ] دن بدلدیر ، ضمیر فاعل فتانہ و ضمیر مفعول
رسول اکرمہ راجعدر . [لبانہا] مفعول ثانی و بو ضمیرده فتانہ راجع .
لبان : لامک کسریلہ لبین رضاعہ مخصوصدر . [فسقتہا] جملہ سی [فبسبب
هذا الارضاع لهذا المولود السعيد سقتہا] تقدیرندهدر . سقت : ایچورمک
معناسنه سقیدن فعل ماضی . [ها] مفعول و حلیمه یه راجع . [وبنیہا]
ضمیر مذکور اوزرینه معطوفدر . و ضمیرہ اضافتله بنینده کی تون جمع ساقط
اولمشر ، بو ایکنجی ضمیرده حلیمه یه راجع . [البانہن] ایکنجی مفعول
البان لبینک جمی ، ضمیری مؤخر فاعل اولان [الشاء] لفظنه راجع . شاء :
قیون معناسنه شاک جمی در . بعض نسخه لرده [البانہن] یرینه [لبانہن]
واقع اولمش وشو حالده بوراده [لبان] مجازاً لبین رضاعک غیریده استعمال
ایدلشدر .

اصبحت شولاً عجافاً وامست

ماہیا شائل ولا عجفاء

بونلر صباحلاین سودسز زبون قیونلر ایکن اقشاملاین ایچلرندہ
نہ سودسز ونہ زبون برقیون بولماز اولدی . حلیمه سعیده نک قیونلری
اوسال قحط و غلاده زبونلہ مش و سودلری چکلہ مش ایکن محضا او
مولود سعیدک برکتیله آز بر زمان ایچنده سمیردیلر و بول بول سود
ویرمکه باشلادیلر .

بیانہ اعراب و لغات

[اصبحت] فعل ناقص ، اسمی اولان ضمیر مستتر قیونلرہ راجع .

[شولاً] خبر وواوک تشدیدیلہ رکع و زنندہ اولہرق شائلک جمی در .
شائل : لفاح ایچون قویریغنی یوقاری قالدیران سودسز ناقہ یه دینور ،
بوراده مشابہت علاقہ سیله مجازاً شاة معناسنده استعمال اولمشر . [عجافاً]
خبر بعد خبر و عینک کسریلہ اولہرق اعجفک مؤثی اولان اعجفانک جمی در .
اعجف اعجفدن و صفدر . عجف : فتحتین ایله بدنک سسمیزلکی کیدوب لاغر
وضعیف اولق معناسندهدر . افعل و فعلاء صیغہ سی فعال وزنی اوزره جمعنن
ایکن وصف مذکور علی خلاف القیاس عینک کسریلہ جمعنمشر . [وامست]
بودہ فعل ناقص اولوب اسمی اولان ضمیر ینہ قیونلرہ راجعدر . [ماہیا شائل]
جملہ سنده [ما] لیس یه مشابہ اداة نفی ، [ہا] ده [با] ظرفیت ایچوندر .
و جارمع المجرور [ما] نک مقدم خبری و شائل [مؤخر اسمی جملہ] امست [
فعلنک خبری . اصبح ، امسی فعللری : مضمون جملہ نک صبح و مساء
و قتلرندہ حصولی افادہ ایدرلر ایسده بوراده بومعنی مقصود اولیوب بلکہ
مقصود شرحاً اشارت ایلدیککی اوزره اوقیونلر بر حالده بولمقدهلر ایکن اقرب
واسدع زمانده کندیلرینه احوالہ مناقض دیکر بر حال طاری اولدیغنی بیان
ایلمکدر .

اخصب العیش عندها بعد محل

اذ غدا للنبی منها غذاء

قحط و غلادن صکرہ حلیمه نزدندہ اسباب عیش و زندگانی
بوللاشدی اول دمدہ کی حلیمه دن نبی اعظم ایچون قوت و غذا حاصل
اولدی یاخود قحط و غلادن صکرہ حلیمه نزدندہ اسباب معیشت
بوللاشدی ، چونکہ حلیمه دن رسول اکرم ایچون قوت و غذا حاصل
اولدی دیمکدر . حاصلی یا غمورلر کسلہ مش ، یرلر قوریسوب اوت
ا کین قالماش ایکن او مولود مبارک حلیمه نک سودیلہ تغذی ایلدیککی
ایچون ماہہ الحیات اولان اشیا حلیمه نزدندہ اولیلہ بر زمان قحط و غلاده
مبدول و فراوان اولدی .

بیانہ اعراب و لغات

[اخصب] افعال بابندن ماضی و اوجوزلق بوللق اولدی معناسندهدر .
[العیش] عینک فتحی و یانک سکونیله حیاتی و ماہہ الحیات دینور ، بوراده
ایکنجی معنایهدر . [عندها] ده ضمیر حلیمه یه راجع . [محل] میمک
فتحی و حانک سکونیله قورافلغہ و قیتلغہ دینور . [اذ] ظرفیت و یا تعلیل
ایچوندر . [غدا] صارمعناسندهدر . [للنبی] خبر [غذاء] اسم . غذاء :
غینک کسریلہ ما کولات و مشروبآدن بدنک نما و قوامنه مدار اولان شیئہ
دینور . [منها] ظرف مستقر و غذانک صفی ، ضمیر حلیمه یه راجع .

برکت زاده اسماعیل حق

رباعی

محفوظاتم ایکن انیس و همراہ ،

بیلمکلمی بتون اونوتدم ایواہ !

ہب سیلدی سپوردی سینہ می دست شئون ،

قالدی لب حسرتمدہ لرزان برآہ !

ولد چلبی